

TÁRCZA.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA HADTUDOMÁNYI BIZOTTSÁGÁBÓL.

A Magyar Tudományos Akadémia hadtudományi bizottsága szünet előtti utolsó ülését f. évi *június hó 2-án* tartotta.

Az ülésen jelen voltak: Hollán Ernő altábornagy, elnök, Szveticz József tábornok, Zsoldos Ferencz ezredes, Fröhlich Izor, Majláth Béla, Pauler Gyula, Szilágyi Sándor, Thaly Kálmán, Ponori Thewrewk Emil, dr. Szendrei János, bizottsági tagok és Rónai Horváth Jenő százados, bizottsági előadó.

A bizottság ezenkívül *június hó 12-én* még egy második ülést is tartott.

A két ülésen elintézett tárgyak a következők:

Az előadó bejelentette, hogy a *múlt évi számadások* átvizsgáltattak, mire neki, mint számadónak, a fölmentés megadatott.

A bizottság — a beérkezett bírálójelentés alapján — elhatározta, miszerint *Szécsi Mór* százados, ki a bizottság megbízásából az 1866. évi osztrák-olasz háború katonai történetét írta meg, e munkának, mielőtt az sajtó alá kerülne, némely tekintetben való kiegészítésére hívassék föl.

A bizottság *hadtörténelmi pályakérdése* tárgyában az előadó jelenti, miszerint a kitűzött határidőre egy pályamű érkezett be. Címe: «*A mezőkeresztési ütközet 1596-ban*»; — jeligéje: «*Én nem hízelkedhetem, édes nemzetem, te néked, hogy hazugsággal dícsérjelek. Zrínyi Miklós*».

A pályamű elnöki intézkedéssel bírálat alá adatván, ennek eredménye a következő:

A munka elég forrás-ismeretről, lelkiismeretességről, buzgóságról s

szorgalomról tanúskodik; ez okból a bírálók a pályadíj kiadását ajánlják. Ámde a pályaműnek hibái is vannak: Bevezetésében különösen sok az ismétlés, a phrasis, a suppositio; a helyzet festése ez okból nem igen sikerült s nem tár helyes, igaz képet az olvasó elé. A következő fejezetek igen jók, egész addig, hol a harczoló felek számerejének, a csapatok és fegyvernemek minőségének meghatározása következik. Itt az előadás ingadozik s az adott jellemzések nem találók. Még kevésbé sikerült a csata leírása, mely a munkának határozottan leggyöngébb része. Itt nagyon szembetűnő a szerzőnek katonai dolgokban való tájékozatlansága, minek eredménye az, hogy az előadás gyakran zavarttá válik.

Mindezek daczára a pályamű értékes munka, mely a pályadíjjal való kitüntetésre érdemes.

A bizottság ennek folytán a második ülésben elhatározta, miszerint tekintve: hogy a pályázati föltételek a *tisztán történelmi* földolgozást is megengedik, hogy a pályamű az ilyenhez kötött föltételeknek megfelel s irodalmi színvonalon álló érdemes munka: a pályadíjat odaítéli; kiköti mindazonáltal, hogy a pályázó *előbb* a bírálatban megjelölt javításokat és kiegészítéseket eszközli.

A pályadíjnyertes mű szerzője *dr. Komáromy András*, ki a folyóiratban már eddig is több jeles munkát közölt.

Végül az elnök tudatta, hogy az állandó múzeumi bizottság legközelebb ülést tartott, s köszönetét fejezte ki *Thaly Kálmán* bizottsági tagnak, ki a «Hadtörténelmi Múzeum» tárgyában tett becses fölszólalásával a bizottság érdekeit melegen képviselte.

HADTÖRTÉNELMI APRÓSÁGOK.

Az erdélyi 1681-iki hadjárat előkészületeinek történetéhez. A táborba szállást rendes körülmények közt két fejedelmi parancsolat előzte meg. Az első a készentartást rendelte el. Ez a parancs csak annyit foglalt magában, hogy mindenki úgy készen tartsa magát és fölszerelését, hogy a második parancs kibocsátásakor azonnal a kirendelt helyre mehessen. Hogy kik tartoznak fölkelni s táborba szállani, azt a lustralis könyvek megszabták. Koronként tartottak a fejedelmek seregszemléket, mustrákat s az akkor készített jegyzőkönyvek, melyekbe a hadköteleseket beírták, voltak a lustralis könyvek. A mustrát és szemléteket rendszeresen esküvetétel előzte meg, azokra nézve, kik a korábbi lustralkönyvekben nem fordulnak elő. A lustralis könyvekbe beírt hadak

nem képeztek állandó hadsereget: hanem azért még is rendes sereg számba mentek, mert tizedekre, századokra voltak osztva s mindenki tudta a maga hova-tartozandóságát, a táborba szállás elmulasztása pedig igen súlyos büntetéseket vont maga után. Ez volt az ország hada.

A fejedelemnek azonban magának volt állandó hadserege, melynek zsoldját ő fizette s melylyel ő rendelkezett. Az ő udvari katonaságát képezték a kék huszárok, az udvari darabontok, kiket egyenruhájuk színéről neveztek így. Ezek magyarországi s erdélyi válogatott fiúkból teltek ki. Azután voltak az idegen — leginkább német, lengyel — zsoldosok. Ezeket úgy fogadták fel háborúban jártas, tapasztalt emberekből s szétszórva a várakban helyezték el. Azonkívül voltak tüzéreik, kiket hasonlólag a várakban helyeztek el béke időben és rendszeren alkalmazott élés-mestereik. Ez a zsoldos sereg s műszaki csapat képezte háborúba menetel idejében a hadsereg keretét.

Az a két eskümintá, melyet egész terjedelmükben lesz szerencsém bemutatni, kiváló fontosságú okirat. A szamos újvári pattantyúsok és élés-mesterek leteszik a hűség esküjét a fejedelemnek, nejének és családjának: de kizárólag csak a fejedelmi családnak. S a mint Szamosújvárt, úgy volt ez a többi várakban is: Fogarason, Görgényben, Balásfalván, Ebesfalván, Kővárt, Déván, Hunyadon — ezek mind a fejedelmet szolgálták. Ez azonban nem jelentette azt, hogy az alkotmányból ki lettek volna véve, mert az uralkodót a fejedelmi conditiók kötötték s a fejedelem a tanácsurak és országgyűlés beleegyezése nélkül háborút nem indíthatott. De biztosította minden körülmények közt a fegyelmet s a sereg egységét.

De mielőtt az okmányokra áttérnénk, még keletkezésük idejéről akarok egy pár szóval megemlékezni. Ez 1681-ben volt, midőn Magyarországon Thököly és a bujdosók ügyében fordulat állott be: a porta elhatározta, hogy tényleg be fog avatkozni a bujdosók ügyébe. Máj. 30-án a budai pasa értesítette Thökölyt, hogy a porta elfogadta a magyarság szolgálatait s felhatalmazta Apafit, az erdélyi fejedelmet, hogy Thökölynek segélyére menjen. De Apafinak nem volt ahhoz kedve, hogy ő segítse Thökölyt a magyarországi fejedelmi székbe s a készülődéseket kénytelen-kelletlen tette meg. De még is meg kellett tennie: s az alább következő két eskümintá a hadi készülétek által előidézett intézkedések következtében állíttatott ki.

I. 1681. aug. 16. A pattantyúsok eskümintája.

Én J. J. ki ide alább subscribáltam, adom emlékezetül az kiknek illik mindeneknek, hogy én az Erdélyi Méltos Fejedelem Apafi Mihály

kgls urunk ő Nga szolgálatjára az pattantyúsi hivatalra, szabad jó akaratom szerint vettem magamra. Esküszöm azért az Élő Istenre, ki Attya, Piú és Szentlélek telyes szent Háromság, engemet úgy segélyen s úgy adja lelkem üdvességét, hogy én az én megemlített kgls Urunk ő Ngának sőt az Mgos Bornemissza Anna Fejedelem Asszony kgls Asszonyunknak, sőt az ő Ngok Mélgos Szerelmesekhez iffiabbbik Apafi Mihály választott Fejedelmünk és Apafi Gergely uramnak is, ő Ngoknak teljes tehetségem szerint, igaz és hűséges szolgáljok, s ő Ngok ellenségének ellensége és jóakaróinak jó akarója leszek. Senkivel az mi kgls urunk ő Nga méltóságos élete, szerencséje és birodalma ellen, sőt az megírt kgls Asszonyunk s ő Ngok mélgos szerelmesi károokra is nem tractúlok, nem tanácskozom, sem soha semmi színek, módok és tekintetek alatt meg nem egyezek, sőt afféléknek minden tehetséggel ellenek állani, életem veszedelmével is ügyekezem, ez pattantyúsi hivatalban pedig, akár helyben valamelyik várookban ő Ngoknak, akár pedig táborban tudniillik mezőn ellenséggel való szemben szálláskor, ütközetkor, váríváskor és egyéb és egyéb afféle mesterségnek kelleti korán az hol mint az szükség és alkalmatosság hozza s kívánja, az ügyük és mindenféle lövő szerszámok körül, sőt mindenféle tüzes szerszámok és egyéb munitiókhoz való materiák s eszközök körül is kívántató magam alkalmaztatását, igaz hűséggel és jó lelkiismerettel cselekszem, az munitiókhoz való minden materiákat annak idejében úgy készítem és készíttetem, hogy azok az szükségnek idején az ő Ngok ellenségének nyilvánvaló ártalmúra s rontására hasznosok és alkalmatosok legyenek, az ügyüknek és egyéb lövő szerszámoknak is gondjokat úgy viselem s azokat is oly készülettel tartom s tartatom, hogy valamikor az szükség úgy hozza, akár mezőn, akár pedig várszállásnak s belől való oltalomnak alkalmatosságával, hasznos, hűséges és jó lelkiismerettel való szolgálatomat, az ő Ngok ellenségének nyilván való romlásával azok által is megbizonyíthassam. Egy szóval sem pattantyúsi hivatalom és mesterségembeli fogyatkozással s csalárkodással, sem pedig egyéb magam alkalmaztatással az mi megírt kgimes Urunkat, asszonyunkat és az ő Ngok mélgos szerelmeseket is el nem árulom, sőt minden atyafiúságot, barátságot igiretekét, adományokat, nagyobb reménséget, bosszúságot és egyéb lehető akármely titkos és nyilvánvaló mesterségeket félretevén, ő Ngoknak igaz és hűséges szolgáljok leszek fejem fennállásaig és életem fogytaig, melynek ha megállója nem lennék, életem és minden javaim álljanak az ő Ngok kglségében, ezen reversalisomat (hűségtelenségem vagy elszökésem megtapasztaltatván), mint urát eláruló hűségtelen szolga büntetésemre elégségesnek vallván; melyre még is az igaz Atyafiú Szent-

lélek teljes szent háromság egy bizony örök Isten engemet úgy segéljen és úgy adja lelkeim üdvességét. Datum Szamosújvár. die 16. August. Ao. 1681.

Georgius Erst mp. alias Szóts. (P. H.)

Mattes Mouirrer alias Szóts mp. (P. H.)

Adris Dislers kroner mp. (P. H.)

Ez felyebb említett Medgyesi Pattantyús Szöcs György és Szöcs Mátyás, ennek felette Brassai Asztalos András, kik ide felyebb subscribáltanak is mi előttünk ez Reversalisnak formája szerint az mi kglms Urunk s Asszonyunk ő Ngok sőt az ő Ngok méltóságos szerelmesi hűségekre megesküvnek; melyről mi is adtuk ez mi hitünk szerint irott Recognitionalisunkat, Ao, die locoque præfixto.

Gálfalvi Gergely mp. (P. H.)

Püspöki Péter mp. (P. H.)

Az mi kglmes urunk ő Nga méltóságos Törvényes Táblájának hites író deáki. Kívül: Ao. 1681. Brassay Asztalos András és Medgyesi Szöcs György és Mátyás pattantyúsok reversalisa.

(Erdélyi Múzeum Egylet levéltára. Gál László: Carthophilacium. Tom. XVII.)

II. 1681 aug. 17. Az élésmesterek eskümintája.

Az Tábori Társzekerek mellé rendeltetett gondviselő szolgálak reversalisa.

Én ki ide alább subscribáltam; esküszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiú és Szentlélek teljes Szentháromság egy bizony örök Isten úgy segéljen és úgy adja lelkeim üdvességét; hogy én az méltóságos Apaffi Mihály Kglmes Urunk és méltóságos Anna Bornemissza kglmes Asszonyunk ő Ngok; sőt az ő Ngok méltóságos szerelmesek választott ifjú Urunk ifjabbik Apafi Mihály és Apafi Gergely ő Ngoknak is igaz, tökéletes és hű szolgáljak leszek; ő Ngok ellenségének ellensége és jó akarójoknak jó akarójok lenni teljes életemben magamat jó lelkiismerettel megbizonyítom; ez mostan felveendő Táborozásnak alkalmatosságával pedig a társzekerek és azokon levő élésre s egyéb bonumokra való gondviselésben magamat teljes tehetségem szerint az élémlen adandó Instructio szerint alkalmaztatom; a szekereket, marhákat és körülettek levő szolgálakat kívántató gondviseléssel tartom; a szekereken levő élest rendkívül nem fogyasztom; nem tékozlom; annál inkább meg nem miscealom, sőt mások ellen is nagy hűséggel oltalmazom; és valahol az alkalmatosság engedi rende-

sen szaporítani és szaporítatni igyekezem ; az erogatiókat, az idő és szükséghez képest jó lelkiismerettel alkalmaztatom ; Hopmester és konyhamester Uraimék jó tetszésekből és a mennyiben lehet honnan mit és mi formában percipálhatok s hová mit erogálok s erogáltatok, rólla (az mit az idő és az dolgoknak tábori alkalmatosság szerint való folyása engedi) számot is tartok : hogy annak idejében tökéletes hűségemet és szorgalmatosságomat azzal is megbizonyíthassam valósággal ; sőt egyéb akár mely reám bizatandó dolgokban is, valamelyek megírt kglmes Urunk ő Nga életi, méltósága és birodalma oltalmazását az ő Nga előmenetelinek szerencsés folytatását, szerencsétlenséginek, kárának méltósága sérelminek, annál inkább élete veszedelminek eltávoztatását nézik és illetni fogják, mind azokban fejem fennállásáig és életem fogytáig híven és igazán eljárók életem és lelkem veszedelme alatt és senkivel az ő Nga szerencsés előmenetelit akadályoztató szerencsétlenséginek, kárának, méltósága sérelminek, annál inkább élete veszedelminek eltávoztatását követni nem akaró személyekkel soha, sem titkon, sem nyilván, és semminemű színek és tekintetek alatt meg nem egyezek, afélékkel soha nem tractálok és nem tanácskozom ; sőt minden tehetségemmel ollenek állani és aféléket gonosz szándékjukban akadályoztatni igyekezem és mennél hamarébb, igaz valósággal megírt kglmes Urunknak ő Ngának igaz híve által értésire adni el nem mulatom ; egyszóval az én megírt kglmes Uramat sem atyafiságért, sem barátságért, sem bosszúságért és semmi egyéb tekintetekért, sem ajándékért, sem ígéretért, sem jó reménségért el nem árúlom, hanem az ő Nga élete, méltósága és birodalma oltalmazásában, az élésre való gondviseléssel együtt igaz hűségemet mennél hasznosabban lehet életem fogytáig gyakorlom és követem ; másokat is, a kiket mint lehet az ő Nga hűségében megtartok s arra tanácslok és oktatok, sőt ha miben megírt kglcs Asszonyunk ő Nga ezen hűségem iránt parancsolni méltóztatik, az iránt is magamat jó lelki ismerettel alkalmaztatom ő Ngához és megemlített ő Ngok szerelmesihez és igaz hűségemet is fenn tartom és vérem hullásával s életem fogytával is megbizonyítani kész leszek ; melyre meg is az igaz Isten engemet úgy segítjen, ki atya, fiú, szentlélek, teljes szent háromság egy bizony örök Isten úgy adja is lelkem üdvességét ; hogy ha pedig megszegném, mint hűte hagyott urát elárúlnak fejem vesszen el. Datum in Arce Szamosújvár, die 17. Aug. 1681.

Fogarasi Horvát János mp. (P. H.)

Pávai Ferencz mp. (P. H.)

Kádár István mp. (P. H.)

Sinkai István mp. (P. H.)

Maratth Mátyás mp. (P. H.)

Luczai András mp. (P. H.)

Kívül: Az 1681 tábori élés számtartók reversalisa.

(Erdélyi Múzeum Egylet levéltára. Gál László: Carthophilacium. Tom. XVII.)

Néhány nappal ez okiratok kelte után aug. 21-én Apafi csakugyan kiindult Erdélyből tízezer erdélyi, havasalföldi s moldvai emberből álló haddal s Somlyónál fővezérré Teleki Mihályt nevezte ki. De az egész dolog nem volt ínyére, kivonulásával i: csak a kényszerűségnek engedett. Sept. 5-én meglátogatta a szerdárt, sept. 7-én ez és Thököly adták vissza a litogatást s itt jött ugyan bizonyos complanatio a két versenytárs közt létre — de azért az egész hadjárat mint Bethlen Miklós mondja: «folyásához képest nehezen érdemli a hadakozás nevét».

A vége az lett, hogy Thököly seregével együtt elszakadt Apafi táborától s a fejedelem is haza tért Erdélybe.

Szilágyi Sándor.

Zrínyi Péternek a portával való alkudozásaihoz.

Midőn Zrínyi Péter a Nádasdyval történt meghasonlás után az összeesküvés és fölkelés szárait maga füzte tovább, udvarmesterét *Bukováczkyt* követségbe küldte a portához, hogy a török segítségét kieszközölje. Bukováczy a Kréta szigetén időző nagyvezírhez utasított, kivel az egyezményt állítólag megkötötte. Rozsnyay Dávid, mint Apaffy Mihály követe, ugyanott tartózkodván, a nagyvezír czélszerűnek látta Zrínyi terveit és követeléseit vele közölni. A Rozsnyay által fejedelmének küldött jelentésnek a következő okirat úgy látszik mellékletét képezte.

«Zrínyi Péternek követje által a fővezérhez küldött postulatumi:

1. Hogy a török nemzet egészen magyar és horvátországot minden eddig fönntartatott szabadságiban megtartja, Atname.

2. Hogy a budai vezér minden erejével s azon kívül is harmincz ezer török adassék előttünk levő dolgainknak végbevételére.

3. Hogy a mely várakat német kézből török segítségével kiveendők vagyunk, azokhoz se most, se ezután a török semmi úton módon ne pretendáljon.

4. Hogy a mostani erdélyi Fejedelem privaltatván, helyébe a Fejedelemségre Rákoczy Ferencz confirmáltassék.

5. Hogy a 12 ezer tallér adónál, melyet jó akaratunkból annuatim adandók vagyunk, se most, se jövődöben többre ne cogáltassunk.

Ezeket nekem Ibrahim passa, a fővezér titkos tanácsa így beszélé elő. Tött-e hozzá, vett-e el benne? ő tudja.

Actum in insula Cretensi et Civitate Candiensi, anno 1670 mense januario.»

Rozsnyay Dávid saját kézírata. Teleki-levéltár 3684. sz. a. K. J.

Adulék Szeben város hadtörténelméhez. Az 1686-ban június 28-án Haller által megkötött bécsi egyezményt, melyet különben Haller és társai csak kénytelenségből írtak alá, Erdély vonakodott elfogadni, s midőn a bécsi kormány Scherffenberg és Veterani alatt — az elfogadás kierőszoakolására — hadat küldött Erdélybe, a Szebenben tartózkodó erdélyi kormány védelemre készült. E védő előkészületről a következő okmány maradt:

1686 július 7-én, a mikor Scherffenberg Szeben alá jött sereggel, hogy ott hirdesse ki és fogadtassa el a bécsi tractatus pontjait, Szeben védelmezésére a következő intézkedések tétettek:

Anno 1686 7. julii dispositio.

Vizaknai kapuban és bástyán: Daniel Mihály, Kendeffi János, Szalánczi István, Hénning Mátyás öreg polgár, Gelner Péter hadnagy, Vegemeth János hadnagy.

Dísznodi kapuban és fabástyára: Bethlen Miklós, Szilágyi András, Herbert János öreg polgár, Bajer Mátyás hadnagy, Püspök Mihály hadnagy.

Soldos bástyára: Bánffi György, Donath János, Mikola, Drauth Marcus, Fodor Szócs Péter.

Kis tornyi bástyára: Keresztesi Sámuel, Vass György, Abrahám Ferencz polgár, Csizmadia Tamás hadnagy, Kolozvári Márton hadnagy.

Generalis uram (Teleki Mihály) körül: Bethlen Gergely, Székely László az Strásamesterekkel, Király bíró uram, Bálintith uram, Vay Mihály uram, Ferencz kapitány.

Az hová és a mint a szükség kívánja, vigyáznak.

A Szabók Színjében a gyalogokkal: Donáth Mihály, Molnár Szabó János Czéhmaster, Seiverth György.

Haller bástyára: Daniel István, Diosi Gáspár, Fleischer Tóbiás polgár, Rihonfalvi Szócs János hadnagy, Ongyerth Szabó György hadnagy.

Csonka bástyára: Madarász Mátyás, ifjú Kun István, Lucs János polgár, Deák Szabó Ferencz, Czél Mihály.

Szenterzsébet kapuhoz: Lugosi Ferencz, Vajda László, Jolsi Bálint, Czékeliusz Szabó Mihály, Nádpataki Szabó Péter, Polner Szócs Lenát.

A temető kis ajtóhoz: Buda János, Bánffi Boldizsár, Varga Lenáth, Kőmives Márton.

Urunk palotáján és a dandáira: Naláczi István, Haller Pál, Kemény János, Polgár Mester uram, Józsika István, Praefectus uram.

Tűzre vigyázók lesznek minden utcákból rendelve.

Teleki-levéltár 3166. legújabb rendezés.

K. J.

Kanizsa hadi felszerelése a törököktől való visszavétele után. Kanizsa vára, melynek megvételén 1664-ben Zrínyi Miklós hiába fáradozott, 1690 ápril 13-án Batthyány Ádám és Zichy István által vétetett vissza. A talált hadi felszerelés a következő volt:

Specificatio a Kanizsa megvétele után (1690 ápril) találtatott munitio és egyéb egyetmásokról.

279 ágyúszerszám, azok között egynehány Falconeta.

35 tűzhányó mozsár, azokközül egyik 200 fontot vet.

2300 mázsa valamennyire megveszett por.

1688 mázsa jóféle por.

1170 mázsa ón.

277 mázsa török kanot.

200 darab poma (?)¹⁾ azok közül egynehány töltve.

14500 töltött gránátok.

12500 üres gránátok.

2128 kartácsok.

10000 gránát cső.

13256 ágyú golyobis, 40 fontos.

11600 ágyú golyobis, 76 fontos.

32800 ágyú golyobis, 24 fontos.

215 láda teli muskéta és egyéb golyobisokkal.

12 láda teli pisztolyokkal.

13 láda nyíllal.

3486 jancsár puská.

356 török ágyú, szekér, azok közül sok egyéb mindenféle laveta (?)²⁾ azok közt sok vasból.

220000 sin szeg.

1940 mázsa új vas.

2718 mindenféle vas.

127 mázsa megfont gyapot.

1350 mázsa főveny zsák.

13 palaczk, mintegy 6 mázsás, len olajjal.

Egyszerű jegyzék a Teleki-levéltárban 3168. sz.

K. J.

Károly főherczeg napiparancsa 1809 ápril hó 6-án.

A francia háborúk hadjáratai közt az 1809-ik évi volt Ausztria-Magyarországra nézve a legnevezetesebb. Az osztrák hadak teljhatalmú fővezé-

¹⁾ Bomba.

²⁾ Lafetta, lövegtalp.

révé kinevezett Károly főherczeg a háború elején a hadsereghez kiáltványt intézett, mely az e nembeli iratok közt kiváló helyet foglal el s általában a legnevezetesebb okmányok egyike. A kiáltvány, illetőleg hadseregpáncs szövege a következő:

«A haza megoltalmazásának szüksége új tettekre szólít bennünket. Mindaz ideig, míg a béke áldozatok árán föntartható volt, s míg ez áldozatok a trón becsületével, az állam biztosságával és a népek boldogulásával összeegyeztethetők voltak, jóságos uralkodónk elnyomta a fűjdalmas érzéseket, melyeket az áldozatok szívében keltettek. De most, midőn minden kísérlet meghiúsult, s boldog önállóságunk egy idegen hódító kielégíthetetlen becsvágának kellenék, hogy áldozatul essék; midőn körülöttünk nemzetek buknak el, s a törvényes uralkodók alattvalóik szíveitől elszakítatnak; midőn végre az általános leigázás veszélye Ausztria megáldott országait, és nyugodt, boldog népeit is fenyegeti: most a haza oltalomért kiált hozzánk s mi készen állunk hazánk megvédésére. Rajtatok, vitéz bajtársaim, függ a világ szeme s mindazoké, kik a nemzeti becsület s a nemzeti tulajdon szentsége iránt még érzékkel bírnak. Ti nem fogtok ama gyalázatban osztozni, hogy az elnyomás eszközeivé váljatok; ti nem fogjátok távol világrészek vég nélküli háborúiban a romboló becsvágat szolgálni; ti nem fogtok idegen érdekek és idegen bírvágy kielégítéséért vérzeni; titeket nem fog érni az átok, hogy ártatlan népeket megsemmisítettetek, s hogy a hazát védők hulláin át egy idegennek, a rabolt trón elérésére útát nyitottatok. Reátok szebb sors vár: *Európa szabadsága zászlóitok alá menekült*; győzelmeitek föl fogják oldani annak kötelékeit, s német testvéreitek — most még az ellenség soraiban — fölszabadításukra várnak. Igaz háborúba mentek, különben nem állának seregeitek élén.

Ulm és Marengo mezein, melyeket az ellenség kérédeése oly gyakran hoz emlékezetünkbe, meg fogjuk újítani a dicső tetteket, melyeket Würzburg és Osterach, Liptingen és Zürich, Verona, a Trebbia és Novi mellett végbevittünk. Kedves hazánknak állandó békét fogunk kívívni.

E nagy czélokot azonban csak nagy erények mellett érhetjük el; föltétlen engedelmesség, szigorú fegyelem, szívós kitartás és rettenthetlen bátorság a veszélyben, ezek az igaz vitézség kollékei. Az egységes tevékenység, az egész erő összeműködése vezet csak győzelemre.

Ó Felsége, uralkodóm és testvérem, kiterjedt jogokkal ruházott föl úgy a jutalmazásra, mint a büntetésre; én mindenütt köztetek leszek, s a haza első háláját fővezérek kezéből, a csatatéren fogjátok elnyerni. Ausztria nemes lakosainak hazafiassága gondoskodott szükségleteitekről

s biztosítja számotokra az általános elismerés legnagyobb mértékét. De a büntetés is nyomban fogja érni a kötelesség megszegését. Az érdem jutalmat, a vétek büntetést lel, személy és rangkülönbség nélkül. Gyalázzattal s megbélyegezve taszítottassék ki közülünk az érdemetlen, kinek élete kedvesebb mint becsülete, mint mindnyájunk becsülete. A nyilvános tisztelet látható jeleivel földszítve fogom azon vitézeket uralkodónknak s a világnak bemutatni, kik a haza ügyében érdemeket szereztek s neveiket örökre szívemben fogom hordani.

Még egy szavam van : az igaz katona csak a fegyveres ellenséggel szemben rettenetes, s szívéből a polgári erényeknek hiányzani nem szabad. A csatatéren kívül, avédtelen polgárral és földművessel szemben szerény, szánakozó, emberséges. Ismeri a háború okozta fájdalemokat s igyekszik azokat enyhíteni. Szilaj kihágásokat annál szigorúbban fenyték, mert uralkodónknak nem szándéka az, hogy szomszéd népeket elnyomjon, sőt inkább arra igyekszik, hogy őket az idegen nyomás alól fölszabadítsa, uralkodóikkal egyesítse, s nekik az állandó béke útján általános jólétet és biztonságot szerezzen.

Nem sokára idegen csapatok fognak érkezni, hogy velünk szorosan egyesülve, a közös ellenséget leküzdjék ; akkor, vitéz bajtársaim, tiszteljétek és támogassátok őket, mint testvéreiteket. Nem kérdéses, hanem férfias tettek díszítik a harcrost. Az ellenség előtt kifejtett vitézséggel mutassátok meg, hogy ti vagytok az elsők. Akkor azután, a dicső kivívott béke megkötésével, büszkén vezetlek benneteket, kiket az ellenség tisztelete, az idegen nemzetek hálája kísér, hazátokba vissza, hol benneteket uralkodónk meglegedése, a világ tetszése, a vitézség jutalmi, polgártársaitok áldása s a kiérdemelt nyugalom öntudata fognak várni. Károly főherczeg s. k. teljhatalmú fővezér. »

Katona-levél az 1809-ik évi nemesi fölkelő seregtől.

A következő érdekes és jellemző levelet vinklerkői Vinkler János szabolcsi fölkelő őrnagy írja nejéhez, érkeserűi Fráter Annához. A levél eredetije Vinkler unokája, Szuhányi Lajos birtokában van, Csengerben.

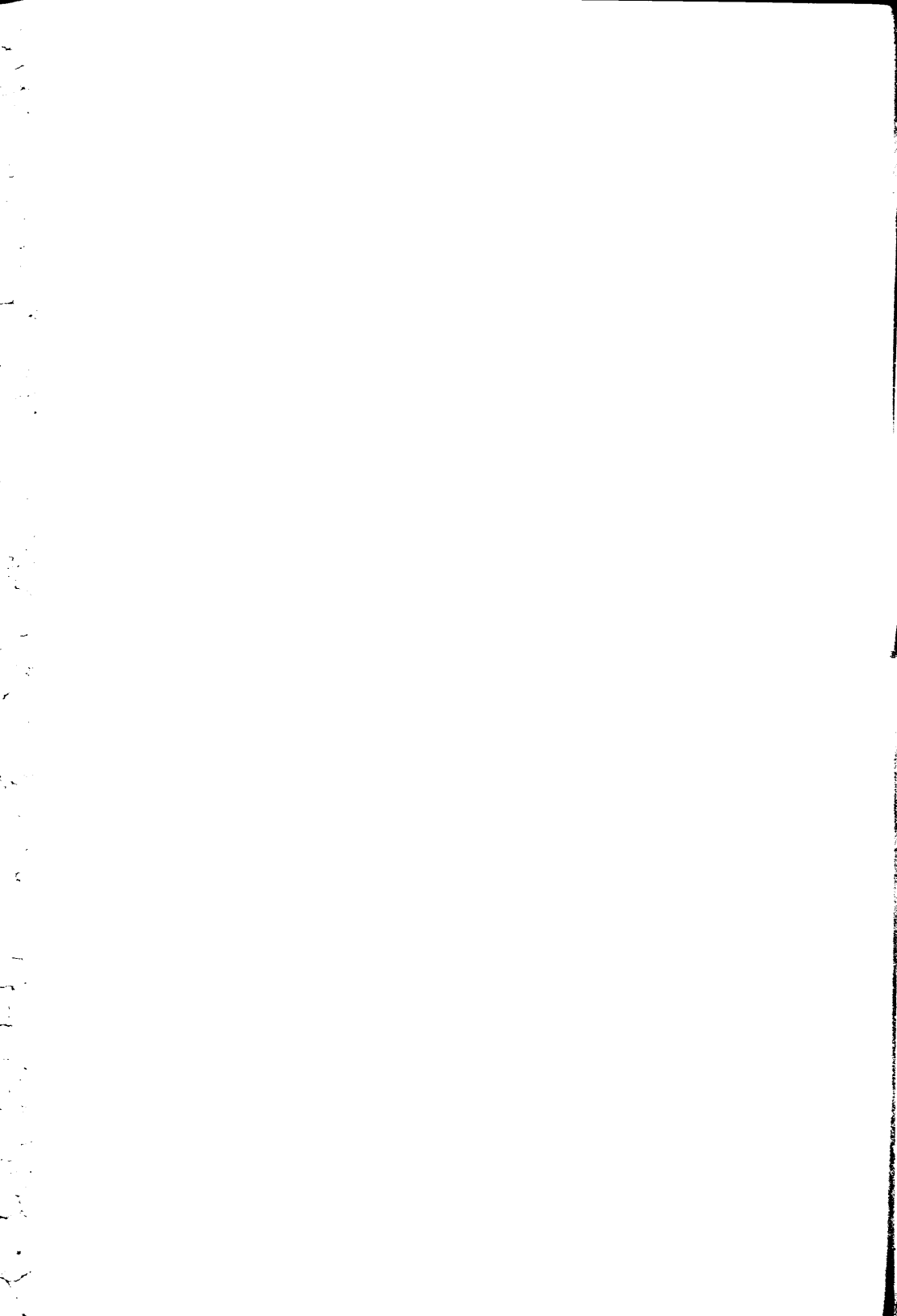
«Nem képzelheted Te magadnak azt a rendkívüli örömet, melyet szbíró Farkas Károly Eötsém Ezredünkhöz való szerencsés, de váratlan megérkezése okozott ; részemről képzeltem benne az egész Vármegyének minden Tagjait, eddig is hittem, hogy szeret minket a mi kedves Vármegyénk, de most már tökéletesen meg vagyok benne győződve, hogy szíveken hordják a mi emlékezetünket ; eddig sok részbe azt gondoltuk, hogy mindenektől elvagyunk hagyatva, most azonban minden felől a

A. verhaufet wälf.	K. Rodne
B. Thornweg.	L. In sel war.
C. das Staff thor	M. Neuserinwar
D. Türk e Köyff.	N. Stütz zu
E. Revalin.	O. Stütz Baba
F. halber Mant	P. Vestung Le gart
G. See so eme schlesien hat	
H. die schlesien	
I. Thür garden	

WAHRE ABBILDUNG DES STARCKEN GRANITZHAUS NEBEN DER NEVEN VESTUNG SERINWAR f. 1664

A RÉGI ÉS ÚJ ZRÍNYIVÁR, ORTELIUS SZERINT.

legnagyobb mértékbe csaknem egyszerre vesszük a vigasztalást — így van az = A ki Istenben bízik soha meg nem csalatkozik. Ez előtt négy nappal megmustrálván a mi kedves Feő Vezérünk a Felsőleges Josef herczeg Magyar hazánk Nádor Ispánja nemes Ezredünk, annak minden mozgásaiba Tökéletesen való megelégedését jelentette. Bennünk igen nagy Bizodalomát Helyhezveti, a mi Ezredünket tulajdon személyének és Pápai Feő Hadszállásának oltalmára elválasztotta. Hogy velünk való egész megelégedésének érzékenyebb jelét is mutassa, még az nap Ebéd után írásba kiadta, hogy Nemes Ezredünknek Ezredes Kapitánya Gentsy Ferencz, Ezredes Feő Strázsamestere pedig Én legyek. Most már bé vagynak töltve a hiányosságok; meg vagyon elégedve Nemes Ezredünk Gentsy Obesterrel, ennek Tulajdonságait nem szükség előtted leírni, mert igen jól ösmered. Feltaláltunk ebbe egy jó Hazafit, egy próbált sok Esztendőnkig mindég Háborúban szolgált jeles Tulajdonságokkal tellyes Bátor Katonát, én részemről egy hív Barátot. Tégedet nagyon köszönt csókol, azt kérdi, hogy mellyik Gentsyt köszöntetted s csóköltad a nekem frott Leveledbe, mert a Regimentnél két Gentsy vagyon, egyik az Obester, másik a Kapitány. Aprehendálja, ha nem ötet értetted, Samu pedig minden erős argumentumokkal magának tulajdonítja — magyarázd meg magad minél előbb ide irandó Leveledbe. — Együtt töltöttük mind eddig az ideig többnyire minden ideinket, de már kénytelen vagyok elhagyni a Stabot, holnap vagy holnap után a Divisióhoz kellek költöz-nöm *Noszlop* nevezetű Helységbe; keservesen esik egymástól való vállá-sunk, de csak így kell ennek lenni, mert a kötelesség oda hív, ottan vagyon reám legnagyobb szükség.

Édes Angyalom, én nem tudom írtam e neked Ujságúl a Fegyver nyugvást vagy sem? Most azonban írom, hogy annak Terminussa teg-napi napon elmúlt; semmi bizonyost nem tudhatunk felölle, meddig tart tovább még a Fegyver nyugvás. Tegnap pedig bent voltunk Pápán a Herczognél ebéden, megköszönni eő Herczogségének hozzánk mutatott kegyelmét; de ottan sem tudhattunk semmi bizonyost kitanúlni, sem Békességről, sem Háborúról. Voltunk pedig együtt Ebéden 40-en, mind Generalisok és Stabalis Feő Tisztek, többnyire még is csak abba a véle-kedésbe vagyunk, hogy elkerülhetetlenül Háborunknak kellek újra lenni, mert lehetetlen Felsőleges jó Királyunknak azokra a Conditiókra állani a melyeket Napoleon kíván; minden órán járjuk azért ennek kime-netelét. Isten eő Szent Felsőge tudja egyedül, mit fogunk érni ezeken a vidékeken; a hol a Francziák Fekúsznek elég keserves és nyomorúlt állapotra jutottak a Lakosok, mert nem gyózik fizetni a sok adót; a mel-lett a mi legkeservesebb minden Tekintet Fére tételével, legyen az akár

nemes, akár nemtelen minden személy válogatás nélkül 17 Esztendőből kezdvén a Katonának alkalmas embereket mind elfogatta s fogattya, küldi az országába, a Spanyolok ellen Hadakozni. Most érzik már az ide valók a francziák ketsegtetésének gyümölcsét; kipusztította már azokat a Vidékeket minden Terméseiből Barmaiból és katonának alkalmas emberekből. Édes Angyalom! Mi legyen az Isten titkába elrejtve, azt az Élők közül senki sem tudhatja; odahaza is meghalhat az ember, az Ellenség előtt pedig (ha arra megyen sorsunk) azt minden pillanatban lehet várni; ezt nem azért írom Te neked, mintha azzal rémíteni kívánalak, hanem hogy azon esetre is előre készítlesek; — nyugodj meg azért minden Esetben az Istennek szent rendelésén, vigasztald magadat azzal, hogy te is nemsokára e világi nyomorútt Élet után követni fogol engem, a hol én kiterjesztett karokkal foglak várni, az alatt pedig, még a hátra levő napjaidat Istennek szent kegyelméből éled, kérlek édes kedvesem, hogy ezen utolsó akaratomat, mellyet ide alább leírok, Tökéletességre vigyed. Ugyan is Tudod Te azt magad igen jól, hogy tellyes igyekezetem szándékom volt én nekem arra, hogy Geszteréden az Istennek Dicsőségeire egy Kápolnát építsek, ahoz hozzá is fogtam volna, ha a sors és édes Hazámnak védelme ide nem hívott volna; meghagyom azért édes Angyalom és Szívedre kötöm, hogy azon nem remélt esetben, ha nekem itten kellene életemnek utolsó Zsolgyát lefizetni, kíméld meg két s három Esztendőig közönséges költségeidet — rakjál össze 4. 5. Ezer forintokat és az én s Tulajdon Emlékezetedre, valamely ahoz értő Atyádfiának köz Tanács kérése, segítsége s közbejárása mellett építtessél egy kis szép csinos Kápolnát, abba tegyél le 500 azaz Ötszáz Rforintokat Fundatióul, hogy annak érdekéért azon kápolnába minden Esztendőbe én és Te éretted 24 sz. misét állandóul szolgáltatassanak. Ezenkívül Fizess le a Tisztelendő Bátori P. Minoritáknak 500 Rforintokat, úgy hasonlóképen a Tisztelendő Debreczenyi P. Piaristáknak 500 Rforintokat, hogy ezeknél is minden Esztendőbe (pro Testanti) az Én Votumom szerint 24 meg 24 sz. misék állandóul szolgáltatassanak. Ezek után neveld az én egyetlen egy Amáliámat az Isten szent félelmében, gyönyörködgy benne, mint egyetlen egy örömdöben, míg Isten eő Sz. Felségének fog tetszeni s tarts meg hív emlékezetedbe. Azon külvének a hátán megösmertem az Uram Atyám írását, mellyet most küldöttél — még sem írsz a Keserűiek felől csak egy szót is, hogy vannak; mondhatom pedig, hogy azzal én nekem kedves dolgot tettél volna. A Janinak szólló levelet holnap magam fogom kezébe adni, frissen vagyon, ninesen semmi baja, de meg unta a Katonáskodást. Dobozynek igen sok baja volt Venkheimmal, *erről nem akarok írni*, de már megszabadult tőlle, mert által tétetődött a Torontál vármegyei Rege-

mentbe Obesternek: Balog Obrist Leitenand lett Bihar vármegyébe; e sem jóakarója Dobozy Obesternek; *ilyen a háládatlan ember*; Almássy Kapitány lett. A külső Csaplár adósságairól szóló levélnek a Gazda könyvbe kell lenni; de ha ott nem volna, magának is meg vagy az, annál a Csaplárnál írásban, a mit eddig kivitt még én othon voltam; még ez ideig ugyan nincsen pénzre szükségem, de már úgy látom, hogy az fellyebb való lépéssel a költség is szaporodik; most mindjárt kell Stabalis Equipirungra 6 vagy 7 száz forint. Azért csak küldjél minél előbb Ezer forintot, de jó móddal, jó ember által; tudakozd meg Déssy kedves Barátomat, azt tartom, hogy ő talál benne módot a Fel küldésébe, azzal az úttal, a midőn a Vármegye valamit fog hozzánk vagy Deputatust küldeni. Csókollak ezerszer meg ezerszer Kedvesem, Álgyon meg tégedet az Isten, Órizzen minden veszedelemtől, Szeresd a Te hív férjedet Winkler majort. Devecser, die 14 Aug. 809.»

N. Vinkler a hadjáratból nem tért vissza. Pápán halt el, sebeiben-e vagy betegségben, nem bizonyos. Az özvegy a kápolnát fölépíttette.

Dobos Kálmán.